

УБАКЫТ-МЕЙКИНДИКТИ ЧЫГАРМАНЫН МАКСАТЫНА ЫЛАЙЫК АТООДОГУ АДВЕРБИАЛДЫК СӨЗДӨРДҮН ФУНКЦИЯЛАРЫ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8358126>

Сайидырахимова Д.С

к.ф.н., доц.

Кыргызско-Узбек. Межд. универ. им. Б.Сыдыкова,

Кыргызская Республика

Капкариева М.А

Кыргызско-Узбек. Межд. универ.

им. Б.Сыдыкова,

Кыргызская Республика

Кабилова З.М

к.ф.н., доц.

Андижанский государственный институт иностранных языков

Аннотация

Тактоочтор сүрөттөөдө, баяндоодо, ой жүгүртүүдө предметтик-образдуу конкреттештирүү процессинин маанилүү звеносу болуп, каармандын образын түзүүгө, ошондой эле каарманды курчап турган мейкиндикти, убакытты кеңири мүнөздөй алат. Тактоочтор башка сөз түркүмдөрү менен бирге сүрөттөлүштүн предметтик-образдуу конкреттештирилишине катышып, ошол эле учурда образдуулуктун негизги каражаты эмес, жазуучу колдонгон тилдик каражаттардын палитрасын гана толуктап турат.

Убакыт-мейкиндикти билдирүүчү адвербиалдык сөздөрдүн функцияларында синонимдик мүмкүнчүлүктөр бар жана мындай кубулуштун кеп процессинде мааниси чоң.

Тактоочтун стилдик мааниси анын грамматикалык табияты аркылуу кыймыл-аракеттин, абалдын, сапаттын белгисин билдирген жана этишке, сын атоочко, тактоочко, предикативдик сөзгө жана анча-мынча зат атоочко айкаша турган жагдай катары аныкталат. Белгинин белгисин көрсөтүп, сөздүн бул бөлүгү образдуу роль ойноп, жазуучуга тилдик түстөрдүн бай палитрасын берет. Көптөгөн грамматисттер тактоочтун аныктай турган касиетин анын сын атоочко жакындыгы деп эсептешет.

Ачыкч создор

грамматисттер, образдуу, палитра, кыймыл-аракет, стилдик маани, зат атооч, предикатив, жагдай.

ФУНКЦИИ НАРЕДИТЕЛЬНЫХ СЛОВ В МЕСТОИМЕНИЯХ, СООТВЕТСТВУЮЩИХ ЦЕЛЯМ ПРОСТРАНСТВЕННО-ВРЕМЕННОГО ТВОРЕНИЯ

Аннотация

Наречия являются важной частью процесса предметно-образной конкретизации в описании, повествовании, мышлении и могут создавать образ персонажа, а также подробно описывать пространство и время, окружающие героя. Наречия вместе с другими словесными группами участвуют в предметно-образной конкретизации образа, и в то же время они не являются основным средством образности, а лишь дополняют палитру языковых средств, используемых писателем.

Функции наречных слов, выражающих время и пространство, имеют синонимические возможности, и такое явление имеет большое значение в речевом процессе.

Стилистическое значение наречия определяется его грамматической природой как признака действия, состояния, качества и может сочетаться с глаголами, прилагательными, наречиями, предикативными словами, второстепенными существительными. Показывая знак знака, эта часть речи играет образную роль и придает писателю богатую палитру языковых красок. Многие грамматикологи считают, что определяющим свойством наречия является его близость к прилагательному.

Ключевые слова

грамматикологи, фигуратив, палитра, действие, стилистическое значение, существительное, предикатив, ситуация

FUNCTIONS OF ADVERBIAL WORDS IN NAMING APPROPRIATELY FOR THE PURPOSE OF A TIME AND PLACE

Annotatsion

Adverbs are an important part of the process of object-figurative concretization in description, narration, and thinking, and can create the character's image, as well as describe the space and time surrounding the character in detail. Adverbs, together with other word groups, participate in the subject-figurative concretization of the image, and at the same time, they are not the main means of imagery, but only complement the palette of linguistic means used by the writer.

The functions of adverbial words expressing time and place have synonymous possibilities, and such a phenomenon is of great importance in the speech process.

The stylistic meaning of an adverb is determined by its grammatical nature as a sign of action, state, quality, and can be combined with verbs, adjectives, adverbs, predicative words, and minor nouns. Showing the sign of the sign, this part of the speech plays a figurative role and gives the writer a rich palette of linguistic colors. Many grammarians believe that the defining property of an adverb is its affinity to an adjective.

Keywords

grammarians, figurative, palette, action, stylistic meaning, noun, predicative, situation.

Тактоочтун стилдик мааниси анын грамматикалык табияты аркылуу кыймыл-аракеттин, абалдын, сапаттын белгисин билдирген жана этишке, сын атоочко, тактоочко, предикативдик сөзгө жана анча-мынча зат атоочко айкаша турган жагдай катары аныкталат. Белгинин белгисин көрсөтүп, сөздүн бул бөлүгү образдуу роль ойноп, жазуучуга тилдик түстөрдүн бай палитрасын берет. Көптөгөн грамматисттер тактоочтун аныктай турган касиетин анын сын атоочко жакындыгы деп эсептешет. [1,51]

Тактоочтун сөздүн өз алдынча мүчөсүнө бөлүнүшүнө синтаксистик көз караштын карама-каршылыктарына токтолбостон, анын стилистикалык мүнөздөмөсүндө сын атооч менен жакындашуунун жемиштүүлүгүн белгилейбиз, анткени тактоочтор аныктоочтор сыяктуу эле образдык функцияны аткарат.

Илгери, мурун, алды, мурда тактоочтору жалпы мааниде кыймыл-аракеттин кеп айтылып жаткан мезгилге чейин болгонун же болбогонун билдирсе да, мына ушул “болгон” же “болбогондукту” билдирүү көз карашынан текстте айырмаланышын байкоо кыйын эмес. Мисалы, А.Хажиевдин «Ўзбек тили синонимларининг изоҳли луғати» китебинде бул жөнүндө мындай жазылган: «*Алды, мурда* сөздөрү контекстте же башка кээ бир каражаттын жардамысыз өткөн убак маанисин так көрсөтө албайт. *Илгери, мурун* сөздөрү болсо өткөн убак, чак маанисин так көрсөтө алат. *Илгери* тактоочу көбүнчө *мурда, алды* сөздөрүнө караганда, көбүрөөк убакыт өткөнүн билдирүү үчүн колдонулат. *Мурун* сөзү оозеки-сүйлөшүү стилине көбүрөөк тиешелүү. *Мурун* сөзү *илгери* сөзүнө караганда, аз колдонулат.” [2, 207]

Синонимдик мамилелердин айланасында *мурун* жана *мурда, байыртан* тактоочтору бири-бирине жакын турат: *Ал карабаган соң, каалабаган го, сырттан тосуп караламандан мурда жүз көрүшмөккө келгендер да кут этишпей,*

колдору боорунда, ийилип таазим кылган бойдон турган жеринде катты. [3,189] Нечен катмар асрлер **мурун** алардын оозунан түшкөн асыл маани сөздөрдү ушул киши аркылуу кайра оозуна салып, бал шимүүр шимиген бала сыяктуу ширесине канды. [4, 108] Мындай жумуру баштан курбан чалыш бул элдин өтмүшүндө **те байыртан** кылына келген үйүт болгон, бирок "асмандан ак кочкор маарап түшкөн" деген убактан бери бул үйүт токтолгон, ошентсе да, кай бир ушундай "кан көтөргөн" деген өзгөчө бир учурда "кан кечпесе кан болмоктуу" делинип, кан көтөрүштүн маанисин, аброюн бийиктетиш үчүн тымызын, караламан көпчүлүккө көрсөтүлбөй үйүт аткарылып келингени алыстан угулган жаңырыктай үзүл-кесил айтылат

Илгери, мурда сөздөрүнө синоним боло турган мурун сөзү оозеки-сүйлөшүү кебинде активдүү колдонулат. Ошону үчүн алар фольклордо, көркөм профессионалдык адабиятта арбын жолугат:

1.Шералинин үстүнө **мурда** камдагып койгон кызыл кымкапты жаптырды, бутуна саймалуу булгары өтүк кийгиздирди. ("Сынган кылыч", 94) – Бул жердеги аракеттин мурда көрүлгөндүгү болуп жаткан окуянын объективдүүлүгүнө шайкеш келет, анткени Шералынын кан болушу ойдо да, түштө да жок иш. Экинчиден, Шералы өмүр бою жылкы артынан жүрүп, мыкты кийим кийүү түшүнө да кирген эмес. Хан көтөрүлөрүн билген күндө да ал өзүнө ылайык кийим даярдоого материалдык, акыл дарамети жетерлик эмес. Ошондуктан "**мурун**", башка адамдар тарабынан даярдалышы реалдуу көрүнүш.

2.Шерали **мурда** үйрөтүлүп коюлган жоопту берип: -Ишенем... Ыраазымын...- деп кызарып баш ийкеди. ("Сынган кылыч", 95) – Шерали **мурда** үйрөтүлбөсө көпчүлүк алдында так, таамай жооп берип, көпчүлүк алдында хан катары көрүнө алган эмес. Баяндоо жана диалогдо жазуучу окурман ынана турган кылуу үчүн "**мурда**" тактоочун пайдаланат.

Убакыт-мейкиндикти билдирүүчү тактоочтор көркөмдүктү күчөтүү үчүн кыргыз жана өзбек тилдериндеги сүйлөшүү жана көркөм стилдин тексттеринде арбын колдонулат, алардын ичинен өзгөчө: жазын-кышын (ёзин-қишин), керели-кечке (эрта- кеч), түн-күн (тун-кун) сыяктуу кош тактоочтор арбын иштетилет: **Күнү- түнү** дебей, атка Айзааданы мингизип, өзү эки этегин кайра кыстарныып, алдыга лепилдеп түшүп, жүрүп келет. (374)

Ар күнү **керели-кечке** пайгамбарлар менен олуялардын өмүрү жөнүндө жомоктогон китептерди окушуп, маанисин Шералиге майдалап түшүндүрүп, тиги дүйнөнү, андагы күнөөкөргө даяр турган кыйноо, дозок отун жөнүндө кулагына куюшуп, жүрөгүн үшүтүп, эң акыры түндө уктабай зикир салып кызыганда чарк

айланып ак уруп чыга турган сопулардын тобуна убагы менен катыштырып турууга жетишишти. (96) – Шералы хандын боштугу “атала” аталышы менен эле чектелбей, Болотхан (чыныгы Болот тууралуу сөз болуп жатат) сыяктуу фанат исламчы болуп калышына аракет жасаган топтун максатын окурманга жеткирүү үчүн “керели-кечке” деген тактоочту пайдаланат. Чындыгында, бул тактооч үзгүлтүксүз жана күндүзгү мезгилдин бардык учурун көрсөтөт. Демек, бул кутумдарлар (хандын өзүн жана Нузуп аталыктын көзүн тазалоону көздөгөн топ) Шералы ханды “бузуу” үчүн жасаган аракетинин күчүн көрсөтүү үчүн жазуучунун тактоочту пайдалануу чеберчилиги десек болот.

Керели-кечке муңкатып комуз чертет. (405) – Сарыбай мүнүшкөр тоо кушундай эркин жүргөн, болгондо да, белгилүү күлүк тору кашканы таптап минип, атактуулардын ашында суутуп ат чабышка кошуп, байге алып жүргөн. Анан эле кокустан (өз бүркүгүнөн) көзүнөн ажыраган адам эмне кылат эле. Күчүн комуздан, мундуу күүдөн чыгарат. Мүнүшкөрдүн күү менен өткөргөн күнүн дө да “керели-кечке” деген тактооч менен элестүү баяндайт.

Бара-бара өзү да берилип, ченин бузбай жемдеп, сууну челектеп ташып берип, бир жерине да чыла жугузбай тарап, эртели-кеч жанынан чыкпайт. (289) – “**Бара-бара**” тактоочу адегенде кыйынчылык менен, улам кийин кызыктуу өткөн убакытты билдирет, ал эми “**эртели кеч**” бош боло калган учурду билдирет. Мадыл эки үйдүн ортосундагы ишке жараган жалгыз адам. Ошондуктан дайым эле колу бош боло бербейт. Жазуучу бул тактоочторду да өз орду менен колдонгон.

Кез-кезде сөзүн этибар албай сыртын салып да кетет. (321) “**Кез-кезде**” тактоочу – айрым учурда, “**кээде, бирде**” тактоочторунун синоними, “**дайыма**” тактоочунун антоними. Темир Айзааданы сүйөт, ошону үчүн аны менен эли-жүртүн таштап, бөтөн эл, бөтөн жерге жетелешип кетти. Ошондуктан Айзаадага “**кез-кезде**” гана көңүл бурбай калат. Бул тактооч реалдуулук үчүн кызмат кылды.

Айзаада куурайдан анда- санда биртике таштап тутантып отурду. (324) –

Бул сүйлөм – тегирмен тартканы келген эки жаштын (Темир менен Айзааданын) түнкү сырдашуусунун бир үзүмү. Алардын убактысы көп, эки үйдүн жүгүнүн тегирменден чыгышына убакыт көп сарпталат. Анын үстүнө алардын баш кошуу тагдыры – бүдөмүк, экөө тең узун санаанын кучагында. Мындай учурда от алоолонуп жагылбайт. Ойго баткан адамдардын ортосунда жагылган от үрүл-бүрүл күйөт. Ошондуктан улуу сүрөткөр Айзааданы куурайды анда-санда сындыртып, отко таштатып жатат.

Айрым мезгил тактоочтордун татаал түзүлүштөгү түрү контекстте чамалоо, божомолдоо маанисин туюнтат. Алар төмөндөгүлөр: *эртең-бүрсүгүнү, бүгүн-эртең* сыяктуу: *Бош калуу ээсиз калуу эмес, бүгүн бош турса, эртең эсине келген бирөө талашып чыгат.* (231) *Тигине, орус бүгүн, Ташкенди алдыбы, эртең бүт Кокон өлкөсүн имерет, бүрсүгүнү Хийвага, андан наркы күнү Бухарага чап салат.* (235) *Эртең эмнени бердим? Бүрсүгүнү эмнени бердим?* (246) *Бүгүн болбосо эртең, бул жылы болбосо келерки жылы, иши кылып, бир күнү мындайлардын кереги тийип калышы мүмкүн бизге...* (633)

Биринин артынан экинчиси, үчүнчүсү катарынан болгон кыймыл-аракетти билдирген тактоочтор бир эле сүйлөмдүн же татаал сүйлөмдүн курамында келет да аракеттин градациясын (күчөшүн) уюштурат. Ушул кубулушту «Сынган кылычта» автор өтө ийгиликтүү ишке ашырган жогорудагы сүйлөмдөрдөн ачык көрүнөт.

Падышалык Россиянын колониялык ач көз саясатын таасирин көрсөтүү үчүн Т.Касымбеков “*бүгүн, эртең, бүрсүгүнү, бул жылы, келерки жылы, иши кылып бир күнү*” сыяктуу тактоочтордун градациясын өтө чеберчилик менен иштеткен.

Мезгилдик маанини туюнткан номенклатуралык тактооч сөздөр сүйлөшүү стилинин коннотациясына ээ. Мындай тактоочтор стилистикалык маркировкасы менен кошо улуттук колоритти да өзүнө кошо камтыйт: Ак-Мойнокко Эдигей *дигер маалда жетти. Кап карайган маалда бир атчан адам келди. Түш оогондо Чорону жерге беришти.* [5, 55] Бул чындыкка “Сынган кылычтан” мисал келтиребиз: *Эки кол бетме-бет келгенде, туз ургур, кечки күүгүмдө байпастатып Нарманбет жакка өтө качып кетиптир... хан деген аты бар да.* (154) *Тосо чыгып, дайыма камынтпай, дайыма күтпөгөн жерде тополоң түшүрүп сокмой адатын кылып, Мусулманкул чабуулду биринчи баштады.* (160) *Эң алдыда бөлүнө бастырган топ атчан кайгуул, андан соң туу башы, андан кийин кара жалдуу сулуу сары жоргоchon кошун башы, куйрук Улаш жан жигиттери, арты көрүнбөгөн көп кошун Төө-Ашуу түбүнө таянып, жүктүү ат-көлүк башбоолорун чойдуруп, илкип-калкып калды.* (180) – Келтирилген мисалдардагы “*дигер маалда, түш оогондо, кечки күүгүмдө*” сыяктуу тактоочтор кыргыздын убакыт бирдиктери катары кызмат кылган. Бул мезгил тактоочтор бүгүн да дал ушул милдетин аткарып келет.

Мезгил маанисиндеги тактоочтор сүйлөмдө этиш менен ыкташуу же башкаруу байламында келип, төмөнкүдөй сүйлөм мүчөлөрүнүн милдетин аткарат: *Кандайдыр бир коркунуч түзүүчү шарт азырынча бет алдында жок сыяктуу болучу.* (11) *Азырынча* – мезгил тактоочу *жок болучу* этиши менен

ыкташуу жолу менен байланышып, мезгил бышыктоочтун милдетин аткарды.

Сыпайлар бет алдын, өңүтүн бат-бат өзгөртүп, туш келди бастырышып, бирде дыр коюп ат ойнотуп, бирде элтейип токтой калышып жатты (8) Бирде – мезгил тактоочу ат ойнотуп, токтой калышып жатты этиши менен башкаруу байланышында келип, мезгил бышыктоочтун милдетин аткарды.

Үстөмдүктү алыш үчүнбү, күн батыш тараптан генерал Черняевдин айрым бөлүктөрү биринчи болуп кол салып, тынымсыз барабан дабырап, арт жагынан анда-санда дүңгүрөп замбирек атылып, жүрөк үшүткөн сүр менен кокон кошунунун сол канатын түрө чыкты. (12) Анда-санда – мезгил тактоочу атылып этиши менен башкаруу байламында болуп, мезгил бышыктооч болду.

Мезгил тактоочтордун грамматикалык табияты синтаксистик жактан мезгил бышыктоочтун табиятына дал келет. Ошондуктан сүйлөмгө катышкан мезгил тактоочтор структурасына, сүйлөмдөгү орун тартибине карабай мезгил бышыктоочтун милдетин аткарат.

Өзбек тилиндеги мезгил бышыктагыч тактоочторду М.Хакимов төмөнкүдөй лексемалык системага салган:

1.Мезгил мазмунун башталуу точкасын билдирүүчү тактоочтор: *аввало, аввал, дастлаб, даставвал, боида.*

2.Мезгил мазмунун улантылып жатканын билдирүүчү тактоочтор: *хамон, нукул, доим, доимо, мудом, хамиша.*

3.Мезгил мазмунун ырааттуулугун билдирүүчү тактоочтор: *уззукун, кунда, кунора, дам-бадам, тез-тез, қишин-ёзин, тун-кун.*

4.Мезгил мазмунун токтоосуз экендигин билдирүүчү тактоочтор: *абадулабад, умрбод.*

5.Мезгил мазмунун тез бүтүп калышын билдирүүчү тактоочтор: *бирпасда, тезда, зумда, дарров, бирров.*

6.Мезгил мазмунун чектелген же кезек-кезекте болушун билдирүүчү тактоочтор: *онда-сонда, гоҳ-гоҳ, ора-сира, ойда-йилда, баъзан, ўқтин-ўқтин.* [6,209]

Т.Касымбековдун “Сынган кылыч” романында да М.Хакимов белгилеген маанидеги мезгил бышыктагыч тактоочтор арбын колдонулуп, белгилүү бир стилистикалык функция аткарат: *Менден мурун адам өлбөптүрбү, менден кийин адам өлбөйбү, тагдыры ошол болсо көнбөйбү?! (679) –* Бул сүйлөмдө мезгилдин кезек-кезеги менен, биринен кийин экинчиси боло турган аракетти билдирген мезгил бышыктагыч тактоочтор иштетилип, сүйлөмдө берилген ойдун экспрессивдүүлүгүн арттырды.

Эртели-кеч ысыгын, жылыгын беришип, жарык каш-кабагы менен, мээрим менен жубатышты. (375) – Сүйлөмдөгү “*эртели-кеч*” тактоочу да кыймыл-аракеттин чектелип, Сарыбайга жасалган мамиле кошуналары тарабынан учуру менен, колу тие калганда тынымсыз улантылганын билдирди. Бул сүйлөмдө *эртели-кеч* мезгил тактоочу кайсы бир деңгээлде кыргыз элинин менталдык өзгөчөлүгүн, б.а., башына оорчулук түшкөн адамды жалгыз калтырбаган сапаты ушул тактооч аркылуу берилген десек жаңылыштык болбойт.

Бирок, Исхактын ойноок мүнөзү медресенин суз, муздак, тар канасында *эртеден кечке* сүкүт тартып, мударристерге кыңк этпей, бүжүрөп күн өткөрүүгө көнбөдү. (399) Исхак – бала күнүнөн чечимди тез кабыл алган, чечкиндүү мүнөзү калыптанган инсан. Анын ушул мүнөзү хан болууга түрткү берген. Исхактын образын түзүүдө жазуучу медресенин бир калыптагы суз “турмушунан тез эле кол үзгөнүн” көрсөтүү үчүн “*эртеден кечке*” тактоочун пайдаланат. Бул үзгүлтүксүз аракетти, абалды билдирген мезгил бышыктагыч тактооч Исхактын чечкиндүү мүнөзүн көрсөтүүгө жардам берди.[7, 6]

Генерал Вайнбергдин жүзү былк эткен жок, көк көзү ойлуу тартып коюлуп, өз көкүрөгүндө ушу *азыр* уйгу-туйгу болуп жаткан оюн купуя талдап, баа берип, хандын абалын толук түшүнүп, токтоо, акырын баш ийкеп турду. (438) – Генерал Вайнбергинин юзи жимираб ҳам қўймади, унинг кўк кўзлари ўйчан, яширинча таҳлил қилди ва *ҳозир* нима бўлаётганини баҳолади, хоннинг аҳволини тўлиқ тушунди, *хотиржам* ва мулойимлик билан секин бош ирғади. – *Азыр* мезгил бышыктагыч тактоочу кыймыл-аракеттин башталуу точкасын билдирип, Генерал Вайнберг жапайы эл катары эсептеген кыргыздар тууралуу оюнун өзгөрүү учурун туюнттуу.

Негизинен мезгил тактоочтор этиш сөздөрдүн чак категориясын уюштуруучу бирден-бир каражат.

Ошого байланыштуу тактоочтордун бардык маанилик топтору бышыктоочтун, айрым гана учурларда аныктоочтун милдетин аткарат. Тактоочтун түрлөрүнүн ичин мезгил тактоочтор субстантивдешпеген учурдун баарында бышыктоочтун гана милдетин аткарат жана сүйлөмдө баяндоочтун зонасында болуп, сүйлөмдөгү орун тартиби эркин болот.

Мезгил бышыктагыч тактоочтор өздөрүнүн колдонулушунда, коннотативдик -эмоциялык маанилери менен бири-биринен айырмаланат.

Мезгилди билдирүүчү лексемалар системасынан баштап категориалдык белгилеринин негизинде мезгил зат атоочтор, мезгил тактоочтор, мезгилди билдирүүчү сын атоочтор, мезгил ат атоочтор, мезгил этиштер сыяктуу

майда системаларга бөлүштүрүүгө болот. Айрыкча, мезгил семемасы мезгил зат атоочтору жана мезгил тактоочтордо жетекчи позицияда болсо, убакыт маанилүү сын атооч, ат атооч, этиштерде кызматчы же эң кичине маанилик сема абалында болот. [8, 422]

Мезгил маанисин бир эле лексикалык каражаттар менен гана эмес, грамматикалык формалар аркылуу да билдирүү мүмкүнчүлүгү бар. Мисалы, өзбек тилиндеги *-гач, -гунча, -б (иб), -са* мүчөлөрү, ошондой эле, *-гандан кейин, -гандан буён, -ганда, -ган эди, -ар экан, -масдан илгари* сыяктуу сөз мүчөлөрү да мезгил семасин билдире алат. Бирок алар мезгил мазмунунун *кандай, қай тарзда* билдиргенине караганда мезгил маанилүү сөздөрдөн айырмаланат. [9, 5-7]

Мезгил семасын билдирүүчү сөздөр эки тилде тең (зат атооч, сын атооч, тактооч) убакытты билдирүүдөгү функциясы боюнча бири-биринен айырмаланбайт. Мисалы, мезгил зат атоочу (*саар, кеч, күүгүм, түш, таң*), мезгил тактоочу (*эми, дайым, бая*) семантикасына карай бир жалпы маани - мазмунга биригет. Бирок мезгил зат атоочу менен мезгил тактоочу убакыт мазмунунун семантикалык абалы жана милдети түрдүүчө. Убакыт мазмунунун абстракцияланышы зат атоочко караганда тактоочтордо бир топ приоритеттүү.

Жыйынтык

Демек, кыргыз жана өзбек тилдеринде убакыт-мейкиндикти билдирген тактоочтор предметтин кыймыл-аракетинин боло турган мезгилин, өтө турган ордун, болуу себебин, максатын көрсөтөт. Сүйлөмдүн мүчөсү боюнча субстандивдешпегенде дээрлик бирдей милдет аткарат.

Ошентип, Т.Касымбековдун «Сынган кылыч» романында колдонулган мезгил тактоочторунун айрымдарын стилистикалык кызматына анча-мынча талдоо жүргүздүк. Жазуучу колдонгон бул тактоочтор образ түзүүдө көркөм каражат болгонун, айрым окуялардын объективдүүлүгүн көрсөтүүгө кызмат кылат.

АДАБИЯТТАР:

1. Гочияева С.А., Гуломов А. Г. Содда гап. – Т.:Фан. 1955. – Б.51.
2. Грамматика современного башкирского литературного языка. – М.: 1981. – С. 207.
3. Грамматика турецкая, персидская, киргизская и узбекская. Спб, 1875.- Б.180-189.

4. Гуломов А. Г. Содда гап. – Т.: Фан. 1955. – Б.108.
Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – С. 312.
5. Демьянков, В.З. Текст и дискурс как термины и как слова обыденного языка // Язык. Личность. Текст: сб. ст. к 70-летию Т.М.Николаевой / Ин-т славяноведения РАН; отв. ред. В.Н. Топоров. – М.: Языки славянских культур, 2005. – С. 55.
6. Жирмунский В.М. Развитие категории частей речи в тюркских языках по сравнению с индоевропейскими языками, 1968.- С. 209.
7. Закиев М. З. Классификация частей речи и аффиксов в тюркских языках // СТ -1973. -№6.
8. Замонавий ўзбек тили: Морфология. Муаллифлар жамоаси. –Т.: MUMTOZ SO`Z, 2008. –Б. 422.
9. Закиев М. З. Классификация частей речи и аффиксов в тюркских языках // СТ -1973. -№6. Б. 5-7.
10. Звегинцев В. Очерк истории языкознания до XIX века // Хрестоматия по истории языкознания XIX веков. -М., 1956. – С.458.
11. Deny, Jean. Structure de la Langue Turqie. Conferences de l'Institute de Linguistique de l'Universite de Paris. IX / 1949; -Paris, 1950. - С. 35.
12. Давлетов С.А. Азыркы кыргыз тилиндеги тактоочтор. Кыргыз тилинин урунттуу маселелери. 1-китеп: Илимий-теориялык, окуу-методикалык эмгектер. - Каракол, 2010.- Б. 23-95.